

**İşkenceye ve Diğer
Zalimane, İnsanlık Dışı
veya Aşağılayıcı Muamele
veya Cezaya Karşı
Sözleşme'nin İhtiyari
Protokolü**

Dağıt.: Genel
1 Ekim 2012
Gayriresmi
Çeviri*
İngilizce
Orijinali: İspanyolca

**İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı
Muamele veya Cezanın Önlenmesi Alt Komitesi**

**20 -24 Şubat 2012 tarihleri arasındaki on altıncı
oturumunda İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık
Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezanın
Önlenmesi Alt Komitesi tarafından kabul edilen,
ceza infaz kurumlarında işkencenin önlenmesinde
yargı denetimi ve adil yargılamanın rolüne ilişkin
geçici beyan**

*Bu gayriresmi çeviri, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu tarafından yapılmış olup SPT'yi bağlamamaktadır.

İçindekiler

Özet	3
I. Giriş.....	3
II. Kurumsal koruma eksikliği.....	3
III. Adil Yargılanma Hakkı.....	4
IV. Yargı Denetimi.....	5
V. Tavsiye	6

Özet

1. Yargılama sürecinin mahkûmiyet anında sona erdiği, fiili hapsedme koşulları ve rejimi için geçerli olmadığı şeklindeki hatalı önermeler, alıkonulma yerlerinde ve daha spesifik olarak yetişkinler ve çocuklar için ceza infaz kurumlarında işkence ve kötü muamele kullanımını teşvik etmektedir. Bu nedenle, devletler için, bu tür alıkonulma yerlerinin şikâyet prosedürlerine ve denetimine ek olarak, bir cezanın uygulanması veya tutuklu yargılamayla ilgili herhangi bir hapsedme tedbirinin uygulanmasını izlemek için yargısal veya benzeri özel bir organın sağlanmasına acil bir ihtiyaç vardır. Daha sonraki bir aşamada, Önleme Alt Komitesi, akıl hastalarının ve diğerlerinin tutulduğu yerler gibi ceza adalet sistemindekiler dışındaki alıkonulma yerlerinde adil yargılanmayı ve yargı denetimini ele alacaktır.

I. Giriş

2. İşkence vakaları, alıkonulma yerlerini düzenleyen yasal çerçeve ile yakından ilişkilidir.
3. Ceza infaz kurumları özelinde, mahpusların “toplumun dışında” olduğu veya “tehlikeli” kişiler olduğu fikri veya medyanın kamu güvenliğinin bozulmasına verdiği tepkiler gibi çeşitli kültürel faktörler, hapis cezasını çekmekte veya tutuklu yargılanan kişilerin ihmal edilmesine ve kırılabilirliklerine katkıda bulunur.
4. Mahpusların korunmasızlığına yol açan bu durumun üstesinden gelmek için, kural olarak, alıkonulanların haklarının (fiziksel ve ruhsal bütünlük hakkı ve vicdan hürriyeti dahil) saklı tutulduğu veya yalnızca birkaçının askıya alınabileceği (örneğin, ikamet özgürlüğü) veya kısıtlanabileceği (örneğin, toplanma ve ifade hürriyetleri) kanunla öngörülmelidir. Buna ek olarak, alıkonulma sırasındaki haklar belirlenmeli ve garanti edilmelidir (örneğin, yiyecek hakları, iyi yaşam koşulları ve sağlık hizmetleri).
5. Mahpus haklarının gerçekleştirilmesi konusunda garanti eksikliği vardır. Bu garantiler, tedbirlerin yanı sıra usuli organları da içerir. Sıklıkla “yasaların iyi olduğu, ancak eksik olan şeyin bunların uygulanması olduğu” söylenir. Ancak, sorun sadece pratik bir sorun değil, aynı zamanda kuralların uygulanmaları için gerekli usuli organların ve çözüm yollarının mevcudiyetini sağlayacak kurallardaki eksikliklerle de ilgilidir. Gerçekte, alıkonulanlar “garantisiz haklara” sahiptir.
6. Açıkçası yasal bir çerçevenin olmaması -hem örgütsel hem de usuli-cezasızlığa ve daha fazla insan hakları ihlallerine yol açar.

II. Kurumsal koruma eksikliği

7. Alıkonulma yerlerinde yasal korumanın olmaması, ceza infaz kurumu yetkililerinin, teknik personelin ve güvenlik görevlilerinin tek taraflı olarak ceza rejimini kararlaştırdığı bir modelin baskın olmasına neden olan ıslah edici veya düzeltici ceza kavramlarıyla da ilgilidir.¹

¹ Bu, “[İtalyan] Anayasası'nın formüle edilmesine ve sonraki ceza infaz kurumu reformuna katkıda bulunan üç siyasi ve kültürel eğilim tarafından paylaşılan” bir vizyonu içerir: cezayı suçlunun ıslahı olarak algılayan Katolik eğilim; cezanın terapötik ve bütünleştirici görüşünün kaynağı olan liberal - muhafazakar eğilim; ve suçluları eğitmeyi ve yeniden sosyalleştirmeyi amaçlayan ceza rejimlerinden ilham alan Leninist ve Gramscian versiyonlarındaki komünizm. Kültürlerin böyle bir yakınsamasının yolunu açtığı hapisane reformu, eşit olmayan, atipik ve belirsiz cezaya dönüşmesi ve bunun sonucunda cezaya ilişkin garantilerin ortadan kaldırılması pahasına başarılmıştır”. Luigi Ferrajoli, *Derecho y razón. Teoría del garantismo penal* (Kanun ve Mantık. Ceza Garantileri Teorisi) Trotta, Madrid. 1995, s. 720

Tutuklu yargılanan kişiler ve yasalarla ihtilafa düşen gençler çok benzer durumlarla karşı karşıyadır ve mahpus olarak veya kovuşturma ile karşı karşıya kalan bireyler olarak haklarının özel olarak korunmasına ihtiyaç duymaktadırlar.

8. Bu bağlamda, cezanın verildiği anda adil yargılama hakkının sona erdiği ve mahpus hakları bağlamında alıkonulmanın niteliğine ilişkin hususları içermediği yönünde bir yanlış anlaşılma söz konusudur. Başka bir deyişle, cezanın ve cezanın uzunluğunun belirlenmesini kapsadığı, ancak cezanın niteliğini veya sebep olduğu güçlükleri kapsamadığı düşünülmektedir. Bu nedenle, gıda, günlük rutinler, dış dünya ile iletişime ilişkin düzenlemeler, maddi koşullar ve malzemeler, kadın mahpusların özel ihtiyaçları, ceza infaz kurumları ve diğer kuruluşlar içindeki nakiller ve iç cezalandırmalar başta olmak üzere diğer birçok konu, eylemleri insan haklarını güvence altına alan herhangi bir yargı denetimine tabi olmayan ceza infaz kurumu yetkililerinin eline bırakılmıştır. Alt Komite tarafından yapılan ziyaretlerde belgelendiği gibi, bu koşullar genellikle cezaların doğasını zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı olacak veya işkenceye yol açacak şekilde değiştirmektedir.

9. Şu anda, tüm ceza infaz kurumu yetkilileri hem iç hem de dış denetime tabidir. İç denetim mekanizmaları idari inceleme ve denetim hizmetlerini içerirken, temel dış denetim sistemleri Ombudsman, ulusal önleme mekanizmaları ve ulusal insan hakları kurumlarıdır. Cezaevlerini veya cezaların infazını denetlemek için atanan yargıçlarla nadiren karşılaşmaktadır. Uluslararası düzeyde izleme, cezaevlerine periyodik ziyaretler yaparak bulgularını raporlamakla kalmayıp aynı zamanda yasaların ve yargısal denetimlerin yokluğunun hücre hapsi gibi suistimalleri nasıl teşvik ettiğini de göz önünde bulunduran Alt Komite de dahil olmak üzere hem bölgesel hem de uluslararası insan hakları koruma organlarını içerir. Alt Komite, bu amaçla gerekli organları ve usulleri belirleyerek alıkonuların istismarını önleme yetkisine sahiptir. Bu, yetkililerinin feragat edilemeyecek kadar önemli bir parçasıdır.

10. Daha kapsamlı iç denetim mekanizmaları ile tamamlayıcı düzeydeki uluslararası mekanizmalar arasındaki etkileşim, mahpusların karşılaştığı savunmasız durumu tersine çevirebilecek olumlu bir sinerji yaratabilir. Bununla birlikte, Alt Komite gibi uluslararası kuruluşların, yargı kurumları da dahil olmak üzere etkili ulusal kurumların yokluğunda etkili olmaları zordur.

III. Adil Yargılanma Hakkı

11. Adil yargılanma hakkı, devletin temel hakları meşru bir şekilde hayata geçirebilmesi için izlenmesi gereken yol anlamına gelir; yani devletin haklarını etkileyebilecek herhangi bir eylemine karşı bireylerin, kendilerini düzgün bir şekilde savunabilmeleri için uyulması gereken gereklilikler bütünüdür. Önemi Américo Incalcaterra tarafından vurgulanmıştır.²

12. Ceza adaleti sistemi içinde adil yargılanma hakkı, yalnızca cezaların belirlenmesini değil, aynı zamanda alıkonuların korunmasını da kapsamalı, savunma araçları ve yasal yollar da dahil olmak üzere hak ve yükümlülükler açısından mahpuslar ve ceza infaz kurumu yetkilileri arasındaki ilişki için bir çerçeve sağlamalıdır.³

² “Adil yargılanma hakkı, temel hakların korunması sistemi içinde hayati bir öneme sahiptir. Adil yargılanma hakkı olmadan haklarımızın kullanılabilirliğinden ve korunmasından söz edemeyiz. Bu nedenle, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi hem evrensel hem de Amerikalılar arası sistemler içindeki diğer uluslararası insan hakları araçlarıyla birlikte, bu hakkı uluslararası insan hakları hukukunun etrafında döndüğü eksen haline getirir.” “Barómetro Local”, Asociación Mexicana para las Naciones Unidas, AC México, 2007.

³ Bkz. “Debido proceso y ejecución penal” (Adil Yargılanma ve Ceza İnfaz) www.miguelsarre.com.

13. Adil yargılamanın ilkelerinin savunmaya erişimi ve şeffaflığı içerdiği göz önüne alındığında, bu aşamada benimsenmesi alıkonulma yerlerinde meydana gelen olayları daha şeffaf hale getirecektir, çünkü örneğin, hizmetin yetersizliği veya nakil gerekçeleri türünden hususlar, mahpusun avukatı tarafından savunulduğu açık duruşmalarda yayımlanacak ve bireylere ve kuruluşlara, işkence ve kötü muamelenin daha etkili bir şekilde önlenmesini sağlayacak bir sosyal kontrol biçimi olarak alıkonulma yerlerinin içlerine erişim garanti edilecektir:

“Bir alıkonulan, dış dünya ile iletişimden ne kadar izole edilirse, işkence ve kötü muamele riski o kadar artar. Bir avukata danışma hakkı, bu tür durumları önlemenin önemli bir yolu olmasının yanı sıra adil yargılanma için de bir garantidir.”⁴

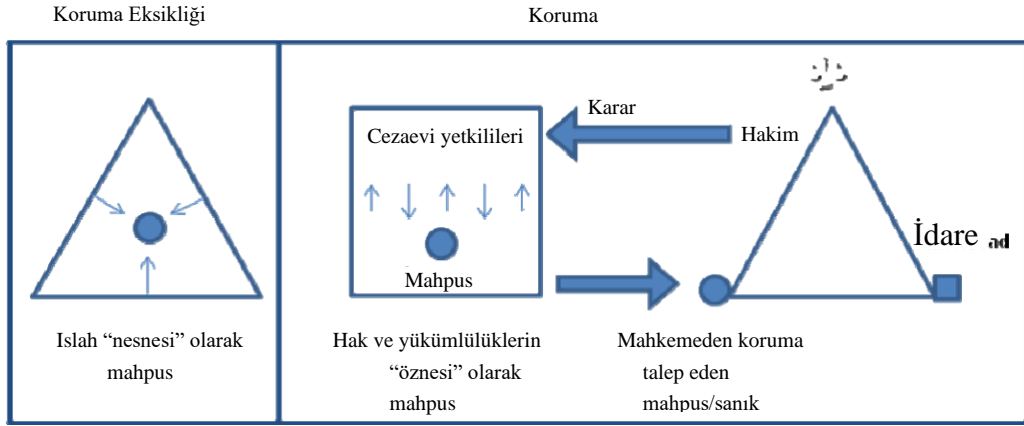
IV. Yargı Denetimi

14. Alıkonulma süresi boyunca yapılacak yargısal işlemlerin cezai suçlamalar hakkında karar verenler dışındaki hakimler tarafından yapılması, adil yargılanma ile bağlantılıdır. Mahpusların kendilerini ihmal veya istismar eden ceza infaz kurumu yetkililerinden koruyan kurallara başvurabilmeleri için, kimsenin hem yargıç hem de taraf olarak hareket etmemesi gerektiği göz önüne alındığında, bu kuralları uygulamak için tarafsız bir üçüncü makam olmalıdır. Bu, ceza infaz kurumu yetkililerini, şikayetlerin veya idari organların denetiminin ötesine geçecek şekilde geniş yaptırım güçlerine sahip kurumların denetimine tabi kılmak anlamına gelir.

15. Cezaların uygulanmasının - ve tutuklu yargılamanın- ceza adalet sisteminin bir parçası olduğu göz önüne alındığında, tarafsız üçüncü makamın, alıkonulma yaşamına özgü uyuşmazlıkları çözümede uzmanlaşmış bir hâkim yani bir ceza infaz kurumu denetim hâkimi olması doğaldır.⁵ Bu şekilde, silahların eşitliği ilkesine uygun bir biçimde hakimin piramidin tepesinde, ceza infaz kurumu yetkilileri ve mahpusların ise alt köşelerde yer aldığı, üçlü bir ilişki kurulur. Mahpus, islah “nesnesi” olmaktan çıkarak yasal bir ilişkide “özne” haline gelir ve yetkililerle bir uyuşmazlık durumunda, idare karşısında silahların eşitliği temelinde haklarını iddia edebilir:

⁴ Alt Komitenin Meksika ziyaretine ilişkin rapor, 31 Mayıs 2010, para. 127.

⁵ İnsan Hakları Komitesinin 32 No'lu Genel Yorumunun 9. paragrafı şunları ortaya koymaktadır: “Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 14. Maddesi, cezai suçlamaların belirlenmesi durumunda mahkemelere erişim hakkını ve davadaki hak ve yükümlülüklerin belirlenmesini kapsamaktadır. Hiçbir bireyin usul açısından adalet talep etme hakkından mahrum kalmamasını sağlamak için tüm bu durumlarda adalet yönetimine erişim etkin bir şekilde garanti edilmelidir” (CCPR/C/GC/32, 23 Ağustos 2007). Ceza yargılamalarının belirlenmesinde mahkemelere adalet talep etme hakkı varsa, cezaların veya ceza yargılaması yoluyla belirlenen koruyucu önlemlerin uygulanmasına ilişkin adalet talep ederken de aynı erişimin olması gerekir. Cezanın uygulanması sırasında bu tür bir adalet erişiminin olmaması, yargıyı anlamsız hale getirecektir, çünkü bu, cezaların yargıcin bilgisi olmadan değiştirilebileceği anlamına gelecektir. İspanya ve İtalya gibi çeşitli ülkeler, Ombudsmanlık, ulusal önleme mekanizmaları ve ulusal insan hakları kurumlarının çalışmalarını tamamlayan cezaevi denetim yargıçlarının devreye girmesiyle iyi sonuçlar elde etmiştir.

16. Mahpusların ceza infaz kurumunda adalete erişebilmeleri için, cezalarını çekerken veya tutuklu yargılama aşamasında haklarını korumak için özel adli yardım almaları garanti edilmelidir.

17. Bununla birlikte, her devletin yasal teamüllerine ve iç hukukuna bağlı olarak, ceza infaz kurumu denetim hakiminin oynadığı rol, kanunla tesis edilmesi ve bağımsız ve tarafsız olması koşuluyla, bir idari hâkime veya hatta zorlayıcı yetkilere sahip başka bir uzman makama verilebilir.

18. Alıkonulma yerlerinde işkence ve kötü muamelenin varlığı tesadüfi bir durum değildir; aksine, bu uygulamalar için bir zemin yaratan yasal boşluk ve yargısal hareketsizlik nedeniyle ortaya çıkar. İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'nin İhtiyari Protokolüne Taraf Devletlerin, “yargı yetkisi altındaki herhangi bir bölgede işkence eylemlerini önlemek için etkili yasal, idari, adli veya diğer önlemleri” (İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme, madde 2, paragraf 1, İhtiyari Protokolün tüm imza sahipleri için geçerlidir) alma yükümlülüklerine uymaları halinde bu alanda ilerleme kaydedilecektir.

V. Tavsiye

19. Taraf devletler, cezai süreçler kapsamında bireylerin alıkonulması sırasında etkili yargı denetimini ve adil yargılanmayı, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere kötü muamele veya işkencenin önlenmesi için bir ön koşul ve cezai adaletin uygulanmasına müşriyet kazandırmanın bir yolu olarak değerlendirmelidir.